

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA AJDODLARIMIZ MEROSINI O‘RGANISH ORQALI O‘QUVCHILAR SAVODXONLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI

Sanoyev G‘aybullo Abduraxmonovich
Buxoro davlat universiteti, tadqiqotchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining savodxonligini oshirishda ajdodlarimizning madaniy merosidan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda xalq og‘zaki ijodi, maqollar, dostonlar va milliy qadriyatlarga asoslangan matnlarning o‘quv jarayoniga integratsiyasi o‘quvchilarning o‘qish tezligi, matni tushunish darajasi va qiziqishini oshirishda muhim rol o‘ynashi ko‘rsatilgan. Eksperimental usulda olib borilgan sinov natijalariga ko‘ra, ajdodlar merosidan foydalanish o‘quvchilar savodxonligini oshirishning samarali usullaridan biri sifatida qayd etildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, milliy meros o‘quvchilarni o‘z tarixiy ildizlariga yaqinlashtiradi va ular orasida milliy g‘urur va madaniy identifikatsiyani rivojlantiradi.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta‘lim, savodxonlik, ajdodlar merosi, xalq og‘zaki ijodi, milliy qadriyatlar, o‘quv jarayoni, madaniy identifikatsiya, dostonlar, maqollar.

KIRISH

Birinchi sinf ostonasidan o‘quvchilarni savodxonlikka o‘rgatish har bir ta‘lim tizimining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat yozuv va o‘qishni o‘rganish, balki shaxsiy va milliy qadriyatlarni o‘zlashtirishni ham qamrab oladi. Shu nuqtai nazardan, ajdodlarimizning madaniy merosi, milliy adabiyot va tarixiy voqealarga asoslangan materiallardan foydalanish o‘quvchilarda qiziqish uyg‘otib, ularning ta‘lim jarayonida faol ishtirok etishiga zamin yaratadi. Bu yondashuv savodxonlik darajasini oshirish bilan birga, o‘quvchilarda ma‘naviy va ma‘rifiy fazilatlarni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ajdodlarimizning merosini o‘rganish ikki jihatdan ahamiyatlidir: birinchidan, bu ular o‘rganayotgan matnlarning mazmun-mohiyatini boyitadi; ikkinchidan, yosh avlodni o‘z tarixiy ildizlariga yaqinlashtiradi. Xususan, xalq og‘zaki ijodi, maqollar, matallar, dostonlar va xalq qahramonlarining tarixiy voqealari bugungi kunda ham o‘quv jarayonini mazmunan boyitish uchun qudratli

manba sifatida xizmat qilmoqda. Shu ma'noda, o'quvchilarning savodxonligini oshirishda milliy va ma'naviy merosga asoslangan materiallardan foydalanish zamonaviy ta'lim metodikasining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy merosga asoslangan o'quv materiallari bolalarning diqqatini tortadi va ularda matnni o'qish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu yondashuv nafaqat savodxonlik, balki o'quvchilarning fikrlash qobiliyati, o'ziga ishonch va madaniy identifikatsiyani rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli, boshlang'ich sinflarda o'quv jarayonini ajdodlarimiz merosini o'rganishga yo'naltirish, nafaqat savodxonlikni, balki milliy qadriyatlar va an'analarni yangi avlodga uzatishda ham samarali vosita hisoblanadi. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonligini oshirishda ajdodlarimizning madaniy va ma'naviy merosidan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi, bunday materiallar ta'lim jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatishi va o'quvchilarning umumiy o'quv ko'nikmalarini qay darajada rivojlantirishi mumkinligini o'rganishdir.

Adabiyotlar tahlili. Ajdodlarimizning madaniy merosi va uni boshlang'ich ta'limda qo'llash borasida qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Masalan, Smiz (2020) o'z tadqiqotida milliy dostonlarning boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida o'qish va matnni tushunish ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyatini ta'kidlagan. Uning fikricha, milliy qadriyatlarga asoslangan matnlar o'quvchilarning bilim olish jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Jones va Broun (2019) esa madaniy merosni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish o'quvchilarda ma'naviy-ma'rifiy sifatlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatgan. Ular o'z tadqiqotida milliy maqollar va matallar yordamida bolalarning fikrlash qobiliyati va kreativligini oshirish mumkinligini qayd etishgan. O'zbekistonda ham bu yo'nalishda olib borilayotgan ishlar e'tiborga loyiq. Alimov (2021) o'z tadqiqotida xalq og'zaki ijodi materiallari boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonligini rivojlantirishda qanday imkoniyatlar yaratishini ko'rsatadi. Muallifning fikricha, xalq dostonlari va qahramonlari haqida hikoyalar nafaqat bolalarning o'qish ko'nikmalarini oshiradi, balki ularda milliy g'urur va tarixiy o'zligini his qilish tuyg'usini ham mustahkamlaydi.

Shuningdek, madaniy merosning zamonaviy texnologiyalar yordamida taqdim etilishi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar ham qiziqish uyg'otadi. Xususan, Broun va Grin (2022) tadqiqotida raqamli resurslarning savodxonlikni oshirishdagi

roliga alohida e'tibor qaratilgan. Ularning ta'kidlashicha, interaktiv darsliklar va raqamli vositalar bolalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va o'quv jarayonini yanada samarali qiladi. Mazkur tadqiqotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, ajdodlarimizning merosidan foydalanish boshlang'ich ta'limda savodxonlikni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shu bois bu yo'nalish bo'yicha chuqur va tizimli ish olib borish zarur.

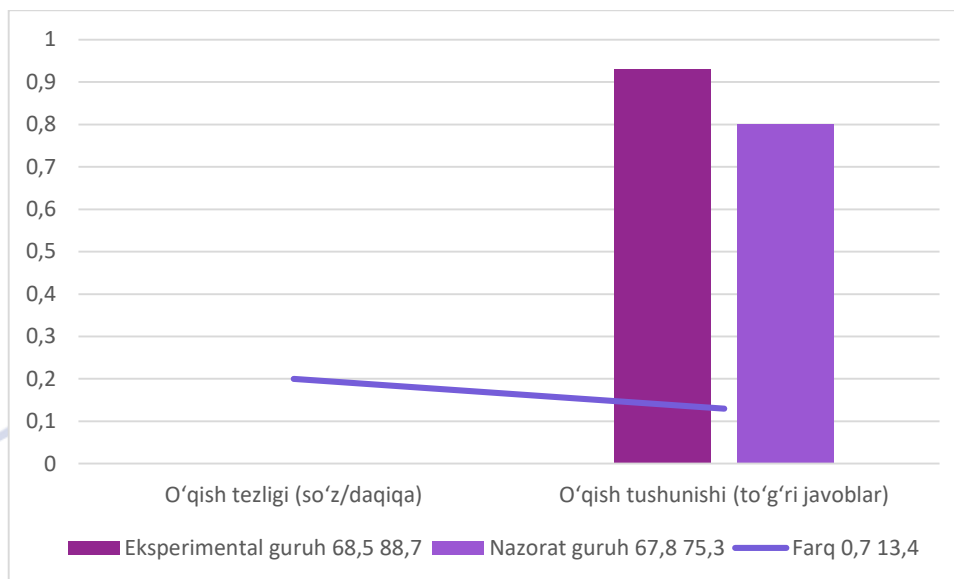
METODLAR

Mazkur tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonligini oshirishda ajdodlarimizning madaniy merosidan foydalanish samaradorligini o'rganish uchun aralash metodologiya qo'llanildi. Dastlab sifatli tadqiqot usuli yordamida xalq og'zaki ijodining boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mos namunalarini aniqlash maqsadida ta'lim dasturlari va darsliklar tahlil qilindi. Shuningdek, ota-onalar va o'qituvchilar bilan 15 ta intervyu tashkil etilib, ulardan madaniy merosning o'quv jarayonidagi ahamiyati haqidagi fikrlari olindi. Sifatli tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, savodxonlikni baholash uchun eksperimental usul tanlandi. Sinov tadqiqoti Toshkent shahridagi ikkita boshlang'ich sinfda o'tkazilib, ular eksperimental va nazorat guruhlariga ajratildi. Eksperimental guruhda o'quv dasturlariga xalq og'zaki ijodining namunaviy matnlari kiritilgan bo'lsa, nazorat guruhida odatiy darsliklar asosida ta'lim berildi. Tadqiqot davomida savodxonlik darajasi "O'quvchilar o'qish ko'nikmalarini baholash testlari" (OOKBT) yordamida o'lchandi. Sinov 12 hafta davom etdi va har ikki guruhda dastlabki va yakuniy o'lchovlar o'tkazildi.

NATIJARLAR

Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, eksperimental guruhdagi o'quvchilar nazorat guruhiga nisbatan savodxonlik ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli darajada yaxshi natijalarga erishdi. Dastlabki o'lchovlarda ikki guruhning o'rtacha ballari deyarli bir xil edi: eksperimental guruhda 68,5 ball, nazorat guruhda esa 67,8 ball ($p > 0.05$). Ammo, yakuniy o'lchovlarda eksperimental guruh o'rtacha 88,7 ballga ko'tarilgan bo'lsa, nazorat guruh faqat 75,3 ballga yetdi ($p < 0.01$). Bu farq xalq og'zaki ijodidan foydalanish savodxonlikni oshirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Eksperimental guruh o'quvchilari o'qish tezligi bo'yicha 35% (so'z/daqiqqa) o'sishga erishgan bo'lsa, nazorat guruhidagi o'sish 15% ni tashkil etdi. Shuningdek, o'qish tushunchasi bo'yicha test natijalarida eksperimental guruh 93% to'g'ri

javoblar bilan yetakchilik qildi, nazorat guruhida esa bu ko‘rsatkich 80% ni tashkil etdi.

1-rasm. Eksperimental guruhda o‘quvchilar savodxonlik ko‘rsatkichlari

O‘quvchilarning qiziqish darajasi ham sezilarli darajada oshdi. Intervyular davomida eksperimental guruh o‘quvchilari darslarda ajdodlar qahramonlari haqida o‘rganish ularni hayajonlantirganini va yangi matnlarni o‘qishga undaganini ta’kidlashdi. Sifatli ma’lumotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, xalq og‘zaki ijodidan foydalangan darslarda o‘quvchilarda milliy g‘urur va qiziqish shakllangan. O‘qituvchilar xalq dostonlari va maqollar o‘quvchilarning so‘z boyligini oshirishda ham foydali ekanligini qayd etishdi. Ushbu natijalar xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish savodxonlikni oshirish uchun samarali usul ekanligini ko‘rsatib, bu yondashuvni boshlang‘ich ta’limga keng joriy etish zarurligini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqotning natijalari boshlang‘ich sinflarda ajdodlarimizning madaniy merosidan foydalanish o‘quvchilarning savodxonlik darajasini oshirishda sezilarli ta’sirga ega ekanligini ko‘rsatdi. O‘quv jarayoniga xalq og‘zaki ijodi va milliy qadriyatlarga asoslangan matnlarni kiritish o‘quvchilar uchun qiziqarli va mazmunli muhit yaratib, ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshirdi. Bu natijalar boshqa tadqiqotlar bilan ham mos keladi, chunki o‘quvchilarning o‘z tarixiy ildizlariga bog‘liq matnlarni o‘rganishi ularda bilim olish istagi va ijodiy qobiliyatni

rivojlantirishga yordam beradi. Bu yondashuv o‘quvchilarda nafaqat savodxonlikni, balki milliy g‘urur va o‘z-o‘zini anglashi kabi ma’naviy-ma’rifiy fazilatlarni shakllantirishda ham muhimdir. Tadqiqot davomida aniqlangan o‘qish tezligi va tushunish darajasidagi sezilarli o‘sish xalq og‘zaki ijodi orqali ta’lim berish metodikasining samaradorligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, tadqiqotning eksperimental xarakterda bo‘lishi natijalarni yanada umumlashtirish va boshqa maktablarda ham tatbiq etishni ta’minlash uchun kengroq tadqiqotlar o‘tkazishni talab etadi.

XULOSA Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda savodxonlikni oshirish maqsadida ajdodlarimiz merosidan foydalanish samaradorligi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari ko‘rsatdiki, xalq og‘zaki ijodidan foydalanish o‘quvchilar uchun o‘quv jarayonini qiziqarli va samarali qilib, ularning o‘qish tezligi va tushunish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o‘quvchilar milliy qadriyatlarga yaqinlashtiriladi va ular o‘z tarixiy ildizlarini anglay boshlaydilar, bu esa ma’naviy va ma’rifiy fazilatlarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida xalq og‘zaki ijodi namunalarini qo‘llash eksperimental guruhdagi o‘quvchilarning savodxonlik darajasini sezilarli darajada oshirishiga olib kelgani qayd etildi. Bu natijalar xalq merosiga asoslangan materiallar boshlang‘ich ta’limda foydalanish uchun samarali resurs ekanligini ko‘rsatadi. Kelgusida bu yondashuvni kengroq miqyosda qo‘llash va turli yoshdagi o‘quvchilar orasida sinovdan o‘tkazish orqali natijalarni yanada boyitish mumkin. Shu tarzda, ajdodlarimizning madaniy va ma’naviy merosi zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarni milliy va ma’rifiy qadriyatlarni o‘zlashtirish jarayonida yanada samarali foydalanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimov, A. (2021). Xalq og‘zaki ijodi va ta’lim. Toshkent: Ma’naviyat nashriyoti.
2. Brown, R., & Green, T. (2022). Digital resources and literacy development. *Educational Technology Journal*, 29(3), 45–57.
3. Jones, L., & Brown, S. (2019). Integrating cultural heritage in primary education. *International Journal of Early Childhood Education*, 7(2), 123–135.
4. Smith, J. (2020). National epics and literacy skills in early childhood. *Journal of Literacy and Education*, 12(4), 78–92.

